

PARTIZANEN AAN DE SCHELDE

Het verzet in
Vlissingen
tijdens de Tweede
Wereldoorlog

JOHN BROSENS

John Brosens

PARTIZANEN AAN
DE SCHELDE

Het verzet in Vlissingen tijdens
de Tweede Wereldoorlog

Uitgeverij Omniboek

Uitgeverij Omniboek
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.omniboek.nl
www.johnbrosens.eu

Copyright © 2021, John Brosens en Uitgeverij Omniboek

Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagbeeld © Tim Robinson/Arcangel
ISBN 9789401917513
ISBN e-book 9789401917520
NUR 337

Alle rechten voorbehouden. *All rights reserved.*

Uitgeverij Omniboek vindt het belangrijk om op verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Blijf op de hoogte van onze nieuwe boeken en schrijf u in voor de nieuwsbrief: www.omniboek.nl/nieuwsbrief

1

‘Je hoeft mijn naam niet te weten,’ zei de jongen. ‘Noem me maar Bertus.’

Simon Willemse zette zijn fiets tegen de muur en ging pal voor hem staan. De knaap die hij Bertus moest noemen was misschien negentien – hooguit een jaar of vier jonger dan hijzelf. Door de paar woorden die hij had gesproken was het Simon direct duidelijk dat deze Bertus niet op Walcheren was opgegroeid. Hij was van over de Sloedam. Simon wendde zijn blik naar Cees Rijkse, de man met wie hij de actie van deze avond op poten gezet had. Cees had het accent ook herkend en grinnikte gespannen.

‘Het maakt niet uit, jongen,’ zei hij. ‘We werken allemaal voor hetzelfde goede doel.’

‘Prima. Bertus, dus,’ zei Simon zacht. Hij keek hem strak aan. ‘Hoe minder we van elkaar weten, hoe beter. Maar je bent ons aanbevolen door een Vlissingse knokploeg. Je doet koerierswerk en daarvoor vaar je geregeld de Westerschelde over. Dat is een dik pluspunt. En je bent voor de duvel niet bang, zeiden ze erbij.’

Bertus grijnsde. ‘Trouw aan de goede zaak,’ mompelde hij. ‘Heb je een wapen?’

Bertus haalde een gummiknuppel onder zijn jas vandaan. ‘Daar heb ik een zwarthandelaar en een paar NSB’ers blauwe plekken mee bezorgd. Als je weet waar je moet meppen...’

‘Waar dan?’

‘Op het sleutelbeen. Dat is voor iedereen het zwakke punt. Als je dat breekt, barst je tegenstander van de pijn en heeft hij geen macht meer over zijn handen. Dan is hij uitgeschakeld.’

Ze stonden op de beschutte achterplaats van het Middelburgs Gasthuis, op de kruising van Klein Vlaanderen en de Noordsingel. Het was de negentwintigste december 1943 en het doelwit was het distributiekantoor aan de Noordweg A 15 te Sint-Laurens. Verderop stond Jan van Alten op de uitkijk, samen met Berend van Altena, wiens werkelijke naam Bas de Nooijer was.

Bertus wees op de fietsen. ‘Waar hebben jullie die opge-duikeld? De moffen hebben ze toch van zo ongeveer iedereen afgepakt en naar de heimat getransporteerd?’

Simon lachte zonder geluid te maken. ‘Een bevriende politieman heeft vanmiddag per ongeluk de poort van de opslagplaats niet op slot gedraaid. We hebben vier fietsen uitgezocht waar nog snelbinders op zitten. Heb je een masker bij je? Of een sjaal die je om je gezicht kunt wikkelen?’

‘Mijn instructies zijn duidelijk, chef. Ik moest hierheen met een masker, mijn knuppel en mijn vaste valse *Ausweis*. Ik zou hier een fiets krijgen, dus tot zover klopt alles. Straks help ik een handje mee in het distributiekantoor. Ik moest genoeg touw meebrengen om een paar handen en voeten vast te binden. En een lap stof om de baas van het kantoor voor een paar uur de bek te snoeren. Ik moet daar mijn lippen stijf op elkaar

houden. Dan rij ik met een koffer achterop naar de Seisweg. Het huisnummer krijg ik nog te horen.'

'Heel goed,' beaamde Simon. 'En daarna?'

'Dan peddel ik op mijn gemak naar het station, zo onopvallend als ik maar kan. Ik laat de fiets daar staan en ga in het donker te voet over de binnenwegen naar mijn onderduikadres in...'

Bertus zweeg abrupt. 'Ik lul te veel,' stelde hij vast.

'Het spoort allemaal met de instructies die mijn maat en ik hebben doorgegeven,' antwoordde Simon. 'Als jij je straks aan de afspraken houdt, slaap je vanavond weer gewoon op je onderduikadres.'

Hij klopte Bertus tevreden op een schouder. 'Ik weet dat je bij een vriend van ons in Souburg zit,' voegde hij er zacht aan toe. 'Maar ik zal het tegen niemand zeggen.'

'Is er daar in Sint-Laurens eigenlijk een uitgang aan de achterkant?' wilde Bertus weten. 'Stel je voor dat er iets fout gaat? Als die agenten bijvoorbeeld besluiten om al ruim voor halfzeven op te komen dagen?'

'Daar is aan gedacht. Aan de overkant staat een leuke jufvrouw op wacht als wij binnen zijn. Als de marechaussee te vroeg komt zal zij de aandacht afleiden.'

'Wie is dat?'

Simon Willemse hield een vinger tegen zijn lippen. 'Je ziet haar zo...'

Het wachten was op Ireen Doornbos, die nu te voet de Noordweg en directe omgeving verkende. Ze had de afgelopen twee weken de routines van het personeel bestudeerd en volop gebruikgemaakt van de aanwijzingen waarover Simon Willemse en Cees Rijkse beschikten. De eerste was ambulante medewer-

ker van de distributiedienst en fietste voor zijn werk vrijwel dagelijks over de Walcherse binnenwegen van dorp naar dorp. Er was geen distributiekantoor dat hij niet op zijn duimpje kende. Eind oktober was hem te verstaan gegeven dat hij opgeroepen zou worden om in Duitsland te gaan werken. Daar had hij geen zin in. Niet alleen stuitte het idee hem tegen de borst daar rechtstreeks hand- en spandiensten voor de bezetter te verrichten – hij speelde een belangrijke rol bij de distributie van *Trouw*, de illegale krant die ook in Zeeland steeds meer lezers kreeg. Dat werk wilde hij niet opgeven. Als onderduiker was hij in staat het ondergrondse werk voort te zetten, maar als dwangarbeider in Duitsland zou hij machteloos zijn.

Cees Rijkse was werkzaam in het distributiekantoor aan de Noordweg en had vernomen dat er een enorme zending vers gedrukte bonnen aankwam. Het kantoor in Sint-Laurens fungeerde als centraal magazijn; van daaruit zou men de bescheiden over heel Zeeland verdelen.

Rijkse voerde op kleine schaal een privéoorlog tegen de Duitsers. Hij hielp een tante die een handvol onderduikers onderdak bood door af en toe voedsel- en kledingbonnen te laten verdwijnen en naar haar door te spelen. Door dat werk was hij in contact gekomen met de Middelburgse verzetsgroep onder leiding van Oom Peter. Zijn redenering was simpel: als een knokploeg van het verzet de kluis leeg kon halen voordat de nieuwe bonnen hun weg naar andere kantoren vonden, zouden daarmee honderden onderduikers geholpen zijn. Oom Peter vond het een goed plan, maar stelde als eis dat de overvallers geen Middelburgers zouden zijn. De kans op herkenning moest worden uitgesloten. Hij had met Cees Rijkse een plan uitgewerkt. Onderdeel daarvan was dat zij Cornelisse, de kas-sier, moesten overhalen passief aan de overval mee te werken.

Het kantoor ging om zes uur dicht, waarna het personeel de dossiers opborg en naar huis ging. Kassier Cornelisse trok stevast als laatste om tien voor halfzeven de deur achter zich dicht. Dan wachtte hij bij de voordeur op de komst van een marechaussee om een verzegelde envelop met de sleutel van de kluis te overhandigen. Een doodenkele keer verschenen er twee. Het was de taak van de marechaussee – de Duitsers hadden nog geen maand nadat ze Nederland in mei 1940 waren binnengevallen het predicaat ‘Koninklijke’ verwijderd – tot acht uur het gebouw te bewaken. Op dat tijdstip werd de spertijd van kracht; daarna mochten alleen patrouilles van de Wehrmacht zich op straat bevinden. De politieman vertrok dan naar de kazerne, waar de envelop met de sleutel op een veilige plaats werd opgeborgen tot Cornelisse hem de volgende morgen ophaalde.

De kassier was een voorzichtig man. Hij was een goede vaderlander, zonder enige sympathie voor de Duitsers en hun trawanten, maar iedere zucht naar een heldenrol was Cornelisse vreemd. Hij realiseerde zich terdege dat medewerking aan een overval voor hemzelf en voor zijn gezin grote risico's met zich meebracht. Hij durfde geen beslissing te nemen en hield Rijkse aan het lijntje. Toen de tijd begon te dringen had Oom Peter geadviseerd hem dan maar stevig aan te pakken. Simon Willemse had hem thuis opgezocht, op een zondagmiddag toen mevrouw Cornelisse met haar dochter het huis had verlaten om bij een tante op verjaardagsvisite te gaan. Hij was door de achterdeur naar binnen geglipt en had de verbouwde kassier in de huiskamer een gestolen Mauser onder de neus geduwd. ‘Luister, Cornelisse. Jij werkt gewoon mee. Daarna weet je niets, je kent de overvallers niet want ze waren gemaskerd en ze sloten je geboeid op in je eigen kluis.’

‘Ik zou niet weten waarom ik...’

Het geluid van de ontgrendeling pal naast zijn hoofd joeg een rilling over zijn rug.

‘De SD zal je verhoren, maar ze zullen je niks kunnen maken,’ ging de indringer kalm verder. ‘Hetzelfde geldt voor Rijkse. Die weet zogenaamd van niets en zit die avond bij zijn kindse schoonmoeder om haar hand vast te houden en liedjes met haar te zingen. Begrijp je?’

‘Ik... ik weet niet of ze me zullen geloven...’

‘Luister, man. Stel je misschien prijs op een flinke bult op je kop? Of denk je dat een diepe snee in je wang de mof beter overtuigt dat je de waarheid spreekt? Geen probleem, hoor. Dat is zo geregeld...’

‘En als ik nee zeg?’

‘Dan loopt het misschien anders. Stel dat je een paar uur van tevoren het idee laat varen om mee te werken? Als je de mof of de politie waarschuwt? Dan beschouwen wij je als een verrader. Weet je wat dat betekent?’

De kassier haalde vertwijfeld zijn schouders op.

‘We komen toch. Maar dan vindt de marechaussee misschien wel een lijk in de kluis...’

Doodsbleek had Cornelisse zich gerealiseerd dat hij geen keus had. ‘Wat ben jij een klootzak, Willemse,’ zei hij, zijn stem gesmoord door hevige emotie.

Simon liet het pistool zakken. ‘Wat jammer nou,’ reageerde hij laconiek. ‘En laat ik jou nou toch een aardige vent vinden, Cornelisse...’

Hij borg het wapen weg in de band van zijn broek. ‘We rekenen op je,’ zei hij, waarna hij net zo onhoorbaar door de achterdeur verdween als hij gekomen was.

HET WAARGEBEURDE VERHAAL VAN HET VERZET IN VLISSINGEN

Over het verzet in Vlissingen tijdens de Tweede Wereldoorlog is weinig bekend. De mensen die erbij betrokken waren, gingen zorgvuldig te werk. 'Wij zochten ernstige mannen en wij meden avonturiers.' Iedereen had een schuilnaam. Er werden geen foto's gemaakt.

Kaashandelaar Willem Poppe en koster Frans van Sabben, twee sleutelfiguren van de Vlissingse illegaliteit, deden er ook na de bevrijding in 1944 het zwijgen toe. Daardoor deden vanaf de jaren vijftig allerlei verhalen de ronde in de stad, veelal gebaseerd op aannames, zelfverklaard heldendom en aangedikte avonturen van familieleden.

In samenwerking met de Stichting Oorlogsverleden Vlissingen ontrafelde John Brosens de ware gang van zaken. Hij sprak met de nazaten van Poppe en Van Sabben en reconstrueerde de geschiedenis van het verzet in Vlissingen aan de hand van interviews, originele documenten en niet eerder gepubliceerd materiaal. Het resultaat is een spannend en waargebeurd relaas over moed, angst en intriges in de stad aan de Westerschelde die na de bevrijding vooral uit ruïnes bestond.

John Brosens **schrijft jeugdboeken, thrillers en romans.** Eerder verscheen van hem het waargebeurde oorlogsverhaal *Sprong naar het duister* over Engelandvaarder en verzetsheld Pieter Dourlein. Brosens werd genomineerd voor de Thea Beckmanprijs en de Zeeuwse Boekenprijs.

Uitgeverij Omniboek

NUR 337

978-94-0191-751-3

9 789401 917513

www.omniboek.nl